

Katarzyna Jarosz
Uniwersytet Opolski

Style partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego. Walidacja narzędzia pomiarowego

Styles of participation of cultural participation of an adult.
Validation of a measuring tool

Streszczenie. Artykuł przedstawia proces walidacji narzędzia pomiarowego, diagnozującego style partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego. Jego celem jest opis uzyskanych wyników w poszczególnych etapach walidacji oraz określenie związku pomiędzy stylami partycypacji kulturalnej a układami kultury prezentowanymi przez socjologów kultury. W związku z czym przedmiotem badań jest styl partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego. Badania pilotażowe, jak i właściwe zostały przeprowadzone w województwie opolskim, próba badawcza kolejno liczyła 100, a następnie 400 respondentów.

Za podstawę teoretyczno-metodologiczną rozważań przyjęto konstrukt teoretyczny Kazimierza Obuchowskiego, opisujący podmiotowy oraz przedmiotowy standard funkcjonowania jednostki, oraz układy kultury według Antoniny Kłoskowskiej.

Analiza wyników badań została przeprowadzona w programie Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) i obejmowała analizę czynnikową oraz określiła rzetelność jak również trafność wewnętrzną oraz zewnętrzną skali stylów partycypacji kulturalnej. Statystyka rzetelności Alfa Cronbacha uzyskała wysokie wartości i wyniosła dla stylu partycypacji podmiotowego 0,95, a dla stylu partycypacji przedmiotowego 0,88. Trafność wewnętrzną opisywanej skali potwierdził współczynnik korelacji r-Pearsona wynoszący $r = -0,79$. Zadowolające okazały się także wartości potwierdzające trafność wewnętrzną narzędzia poddanego procesowi walidacji, będące efektem korelacji analizowanych stylów z podmiotowym wymiarem jakości życia respondentów, które wyniosły kolejno dla stylu partycypacji podmiotowego $r = 0,45$, a dla stylu partycypacji przedmiotowego $r = -0,38$.

Propozycja skali składa się 54 twierdzeń zgrupowanych w dwa główne wymiary, którymi okazały się: podmiotowy oraz przedmiotowy styl partycypacji kulturalnej.

Słowa kluczowe: walidacja narzędzia pomiarowego, partycypacja kulturalna, podmiotowość, kultura, układy kultury, standardy funkcjonowania jednostki

Summary. The article presents a measurement tool validation process diagnosing an adult person's cultural participation styles. Its objective is to describe the obtained results at individual stages of the validation and determine the connection between cultural participation styles and cultural systems presented by sociologists of culture. Consequently, cultural participation style of an adult person is the subject of the research. The pilot studies as well as the actual research have been conducted in Opolskie province. The research sample amounted to 100 respondents, then 400 respondents, respectively.

The theoretical construct of Kazimierz Obuchowski describing the objective and subjective standard of functioning of an individual and a cultural system according to Antonina Kłoskowska served as the theoretical and methodological basis for the research.

An analysis of the research results has been conducted as part of the Statistical Package for the Social Sciences program (SPSS). It included a factor analysis and determined the reliability as well as external and internal accuracy of the cultural participation styles scale. The reliability coefficient – the Cronbach's Alpha – approached high values. It came out at 0,95 for the subjective style of participation, and at 0,88 for the objective style. The internal validity of the scale has been confirmed by the Pearson correlation coefficient. It came out at $r = -0,79$. The values reflecting the correlation between the analyzed styles and the subjective dimension of the quality of life, have proved satisfactory as well, and confirmed the internal validity of the instrument. They came out at $r = 0,45$ for the subjective style of participation, and at $r = -0,38$ for the objective style.

The scale suggestion includes 54 statements grouped in two main dimensions: the subjective and objective cultural participation styles.

Keywords: validation of a measurement tool, cultural participation, subjectivity, culture, cultural systems, standards of functioning of an individual

Problem

Jednym z istotnych aspektów rozwoju kultury jest stan aktywności kulturalnej jednostek, w tym częstotliwość oraz style ich uczestnictwa w niej. Aktywność kulturalna jest definiowana jako indywidualny udział jednostek w zjawiskach kultury, polegający na przyswajaniu jej treści oraz używaniu jej dóbr, jak również podleganie obowiązującym w niej normom i wzorom, a także tworzenie nowych jej wartości oraz odtwarzanie i przetwarzanie istniejących (Jankowski, 1998, s. 185). Literatura przedmiotu wyróżnia następujące układy kultury, w ramach których jednostki są aktywne, a mianowicie: środki masowego przekazu, czytelnictwo książek oraz gazet, słuchanie muzyki, korzystanie z Internetu, układ instytucjonalny (obejmuje aktywność w instytucjach takich jak: teatr, opera, filharmonia, operetka, opera), układ

pierwotny (spotkania w społeczności lokalnej), układ zamiejskowy (branie udziału w wycieczkach krajowych i zagranicznych) (Golka, 2007, s. 133).

Częstotliwość i zasięg korzystania z form kultury rozpatruje się odnotowując ilość oraz zakres kontaktów kulturalnych. Przy czym należy zaznaczyć, iż termin ten swoim zasięgiem obejmuje wszystkie sytuacje zetknięcia się jednostki z treściami kultury. Może on zatem zachodzić bez względu na intencje i motywy uczestnictwa. Jest on kategorią czysto behawioralną, gdyż przy analizie tego zjawiska bierze się pod uwagę działanie i zachowanie, o którym można orzekać tylko na podstawie zwykłej obserwacji (Jankowski, 2010, s. 77). Powyższy stan rzeczy znajduje swoje odzwierciedlenie w badaniach ilościowych, ukazujących za pomocą liczb obecność człowieka w kulturze.

Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań diagnozują słabą kondycję jednostki w świecie kultury późnej nowoczesności. Nie stanowią one tym samym skutecznej przeciwwagi wobec problemów związanych z aktywnością kulturalną człowieka dorosłego, do których należy między innymi: upośledzenie dostępu (oznacza tendencję polegającą na braku możliwości korzystania z form występujących w instytucjonalnym układzie kultury) (Dziubińska-Michalewicz, Kojder, 2003, s. 17), analfabetyzm kulturowy (brak kompetencji do odczytywania znaków i symboli kulturowych, wykluczenie z uniwersum kulturowego) (Hejnicka-Bezwińska, 2008, s. 227).

Rozwijająca się kultura ponowoczesna łączy się z wielkim wyzwaniem autokreacji swojego świata wewnętrznego, polegającego na kreacji swoich przeżyć oraz rozwijaniu posiadanych uzdolnień, krytycyzmu i dystansu wobec pojawiających się ofert. W związku z czym szczególnego znaczenia w tym kontekście nabiera jakość uczestnictwa człowieka dorosłego w kulturze, określana mianem stylu partycypacji kulturalnej.

Pojęcie partycypacji kulturalnej łączy się z rozwojem badań semiotycznych i zwraca uwagę na mentalny aspekt kultury, który polega na dekodowaniu licznych znaków i symboli kulturalnych. Na proces uczestnictwa kulturalnego składają się czynności: formułowania, odbierania i interpretowania symbolicznych przekazów. W tym znaczeniu partycypacja kulturalna jest swoistym procesem symbolizowania, polegającym na wytwarzaniu i komunikowaniu lub odbieraniu i interpretowaniu znaków. Jest zatem aktem poznawczym i emocjonalnym, umożliwiającym odczytywanie sensów zawartych w danych formach kultury (Tysza, 1971, s.72). Terminem przeciwstawnym do niego jest „konsumpcja kulturalna” wyrażająca bierny intelektualnie styl uczestnictwa w kulturze, pozbawiony jakiegokolwiek wysiłku umysłowego (Jankowski, 2010, s. 67).

Z cechami charakteryzującymi procesy partycypacji kulturalnej oraz konsumpcji kulturalnej koresponduje konstrukt teoretyczny Kazimierza Obuchowskiego, opisujący przedmiotowy oraz podmiotowy standard funkcjonowania jednostki. Pierwszy z nich jest bezrefleksyjnie przyjęty i mechanicznie wyuczony. Nie opiera się on na intelektualnym rozumieniu istniejącego świata, lecz emocjonalnej akceptacji lub też negacji zachowań, osób, znaków. Powyższy stan rzeczy sprawia, iż każda próba zmiany dotychczasowych przekonań i ocen, która jest podejmowana przez innych w stosunku do osób funkcjonujących w tym standardzie, jest odczuwana jako zagrożenie. Ponadto jednostki funkcjonujące w standardzie przedmiotowym unikają wysiłku intelektualnego, co sprawia, iż posługują się ograniczonym kodem językowym. W znikomym stopniu występują w nim abstrakcyjne pojęcia oraz formalne operacje intelektualne, takie jak: refleksja, interpretacja, reinterpretacja, wbudowywanie informacji do reprezentacji wewnętrznej, krytycyzm w myśleniu (Obuchowski, 2008, s. 14–23). Z kolei podmiotowy standard funkcjonowania człowieka jest wytworem intelektu oraz czynności poznawczych. Jest przy tym oparty na wiedzy, opiniach, przekonaniach oraz poglądach, które są zinternalizowane przez jednostkę w wyniku jej refleksji. Jednostka funkcjonująca w standardzie podmiotowym szuka sensu w podejmowanych działaniach, wychodzi poza fakty do niej docierające i jest to oparte na krytycyzmie (Obuchowski, 2008, s. 31).

Mając na uwadze powyższe założenia teoretyczne oraz fakt braku narzędzi pomiarowych, diagnozujących style partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego, postanowiłam przeprowadzić proces walidacji takiego narzędzia badawczego.

Podstawy metodologiczne

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie procesu walidacji narzędzia badawczego diagnozującego style partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego, skonstruowanego na podstawie wyżej opisanych standardów funkcjonowania jednostek. Główny problem badawczy zawarto w pytaniu: Jakimi stylami partycypacji kulturalnej posługują się respondenci? Ponadto podczas badań szukano odpowiedzi na pytanie: Jaki istnieje związek między urzeczywistnianymi stylami uczestnictwa a poszczególnymi formami aktywności w danych układach kultury? Za podstawę teoretyczno-metodologiczną rozważań przyjęłam standardy funkcjonowania jednostek opisane

przez Kazimierza Obuchowskiego oraz układy kultury przedstawione w literaturze socjologicznej, których prekursorką była Antonina Kłoskowska.

Założenia do konstrukcji skali

Proces walidacji polega na studiowaniu ważnej literatury pod kątem rozpatrywanego zagadnienia, zbieraniu danych oraz przeprowadzaniu analiz logicznych i statystycznych, pozwalających na ocenę założeń, potwierdzających lub odrzucających zasadność posługiwania się kwestionariuszem (Hornowska, 2007, s. 34–35). Przedmiotem pomiaru uczyniłam styl partycypacji kulturalnej, w którego skład wchodziły czynności oraz procesy poznawcze i emocjonalne odpowiadające powyżej opisanym standardom funkcjonowania jednostek. Pierwszym etapem procesu walidacji jest wygenerowanie pozycji odnoszących się do proponowanej interpretacji wyników testowych. Przy czym kierunek interpretacji powinien być powiązany z konstruktem, który zgodnie z założeniami ma mierzyć test (Hornowska, 2005, s. 229).

Na tym etapie konstrukcji przyjąłam, iż wszystkie pozycje testowe będą miały charakter twierdzeń odnoszących się do przedmiotowego i podmiotowego stylu partycypacji kulturalnej. W utworzonych twierdzeniach pojawiły się nazwy czynności wyrażające stopień zaangażowania poznawczo-emocjonalnego jednostki, które można odnieść do więcej niż tylko jednej formy aktywności kulturalnej. Następnie grupa sędziów kompetentnych, składająca się z profesora nauk społecznych, trzech andragogów oraz dwóch psychologów społecznych, oceniła pozycje testowe pod kątem poprawności językowej oraz trafności treściowej. Po przeanalizowaniu kwestionariusza część twierdzeń została przeformułowana, tym samym uzyskano większą liczbę pozycji niezawierających w swoim szyku sformułowań przeczących, które mogłyby utrudniać badanym dokonywanie wyborów. Ostatecznie w kwestionariuszu badającym style partycypacji kulturalnej z uwzględnieniem podmiotowego oraz przedmiotowego standardu funkcjonowania jednostki znalazły się 54 stwierdzenia. Wskaźnikami twierdzeń odnoszących się do podmiotowego stylu aktywności kulturalnej jednostki są formalne czynności poznawcze wykorzystywane w odbiorze treści, do których należą: wybór form kierowany zainteresowaniami oraz procesy myślowe takie jak: porównywanie, interpretowanie, nadawanie znaczeń. Powyższe pozycje opisywały stan rozbudzonych potrzeb poznawczych, które człowiek poprzez głębokie obcowa-

nie w świecie kultury, pragnie zaspokoić, kierując się kryteriami jakości przy wyborze danych form.

Treść pozostałych pozycji odnosiła się do przedmiotowego uczestnictwa w kulturze. Charakteryzowały one aktywność kulturalną człowieka dorosłego jako bierny akt poznawczy, pozbawiony refleksji, nierzadko przypadkowy, w którym nie ma elementów ukierunkowanego wyboru. Treści docierające z poszczególnych układów kultury do jednostki są w dużej mierze odbierane przez zmysły w sposób mechaniczny. W wyniku braku operacji intelektualnych, docierający materiał nie zostaje opracowany, jak również nie jest nadawane mu znaczenie. W związku z czym nie zachodzi proces internalizacji oraz wbudowywania go w reprezentację wewnętrzną.

Do powyższych twierdzeń, zawartych w kwestionariuszu, osoby badane ustosunkowywały się za pomocą skali Likerta. Klasyczne skalowanie metodą Likerta pozwala na skonstruowanie skali postaw, a w przypadku omawianego narzędzia – skali stylu partycypacji kulturalnej. Dla każdego z wyżej wymienionych twierdzeń, respondenci wybierają jedną z pięciu możliwych kategorii odpowiedzi (zgadzam się, raczej się zgadzam, trudno powiedzieć, raczej się nie zgadzam, nie zgadzam się), wyrażającą stopień zgodności z danym stwierdzeniem (Frankfurt-Nachmias, Nachmias, 2001, s. 479–480). Zastosowanie tego typu skali pozwala na uzyskanie stosunkowo wysokiej spójności wewnętrznej poszczególnych wymiarów przy ustalonej liczbie pozycji testowych (Brzeziński, 1999, s. 447).

Wyniki badań

Badanie pilotażowe przeprowadzono na grupie 100 respondentów w wieku od 24 do 37 lat, będących studentami Uniwersytetu Opolskiego, drugiego roku magisterskich studiów zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. W próbie badawczej dominowały kobiety, stanowiące blisko 60% badanych, oraz studenci i studentki administracji oraz filologii polskiej. Opracowanie statystyczne uzyskanego tą drogą materiału badawczego zostało wykonane w programie Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) i obejmowało analizę czynnikową oraz sprawdzenie rzetelności skali.

W ramach analizy czynnikowej wykorzystano dwie techniki statystyczne, a mianowicie: analizę składowych głównych oraz analizę czynnikową.

Analiza czynnikowa jest techniką opartą na współczynniku korelacji r-Pearsona i wskazuje skorelowane ze sobą pozycje, które w narzędziu badawczym tworzą dane wymiary (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 135).

Z kolei głównym celem analizy składowej jest opis wariacji wyników dla wszystkich pytań skali za pomocą nowych, utworzonych w analizie wymiarów. Zastosowana procedura badawcza pozwala na wyodrębnienie czynników w testowanym narzędziu poprzez określenie, które twierdzenia tworzą każdą z wyodrębnionych podskal. Po identyfikacji liczby czynników następuje odkrycie natury relacji statystycznych pomiędzy nimi oraz nadanie im etykiet (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 137).

Zastosowana procedura badawcza wykazała, iż istotne statystycznie różnice wystąpiły pomiędzy kobietami a mężczyznami. Średnia punktów dla wszystkich stwierdzeń wyniosła ($M=202,85$), natomiast odchylenie standardowe ($SD=28,73$). Ponadto zmienne uzyskały odpowiednie właściwości statystyczne, gdyż wariacje wyników w ich obrębie są do siebie zbliżone. Spełniono także podstawowy warunek analizy czynnikowej, a mianowicie żadna ze zmiennych nie uzyskała odchylenia standardowego równego zero.

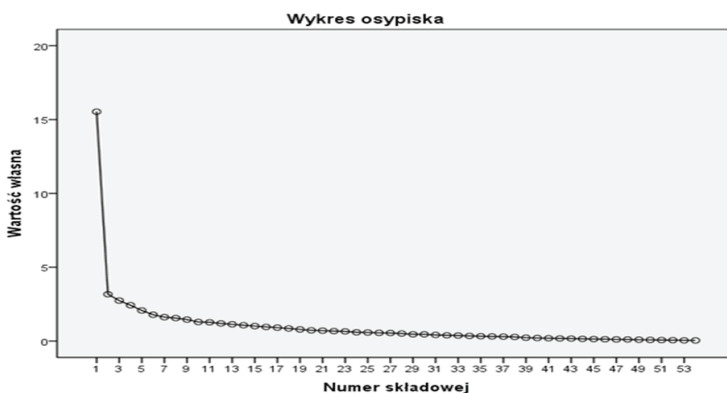
Dodatkowo sprawdziłam założenia analizy czynnikowej, badając relacje między pytaniami skali za pomocą wyznacznika K-M-O (Miara Adekwatności Próby). Jego nazwa pochodzi od pierwszych liter nazwisk jego twórców: Henryego Kaisera, Kennetha Mayera i Ingrama Olkina, natomiast wartość wyraża stosunek korelacji zmiennych do ich korelacji częściowej, stanowiącej wielkość unikalnego związku. Jeśli miara K-M-O przyjmuje wartości bliskie jedynce, wówczas można wykonać analizę czynnikową (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 141).

Analiza statystyczna wykazała, iż wartość wyznacznika korelacji wynosi 1,26. Natomiast miara K-M-O ma wartość w pełni akceptowalną i wynosi 0,79 na poziomie istotnym statystycznie.

W związku z powyższym przystąpiłam do kolejnego kroku procesu walidacji, którym było zidentyfikowanie liczby czynników zawartych w skonstruowanym narzędziu. W tym celu posłużyłam się, z uwagi na dużą liczbę twierdzeń, wykresem ospiska Raymonda Cattella. Zastosowane kryterium pozwala na określenie liczby czynników, uwzględniając tylko tyle czynników, ile jest na stromiźnie wykresu. Następuje to poprzez odnalezienie punktu, w którym wykres przestaje być stromy, a następnie odliczenie liczby czynników powyżej tego punktu (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 145).

Uzyskane wyniki prezentuje wykres numer 1, na którym w postaci kółeczek zaznaczone są poszczególne czynniki, przy czym numery czynników znajdują się na poziomej osi X, natomiast ich własności własne na pionowej osi Y.

Wykres 1. Wartość własna twierdzeń występujących w narzędziu pomiarowym diagnozującym style partycypacji kulturalnej

Źródło: badania własne.

Z analizy wykresu numer 1 wynika, iż po przecięciu wykresu poziomą linią na poziomie 1 zauważamy, iż przeważająca liczba czynników pozostaje poniżej tego punktu. Oznacza to, że uwzględnione w badaniu czynniki, przyjmujące numery poszczególnych twierdzeń w skonstruowanym narzędziu, utworzyły jednoskalową homogeniczną strukturę. Przy czym punkty znajdujące się powyżej jedynki są dowodem na dychotomiczny charakter narzędzia poddanego procesowi walidacji. Możemy wstępnie przypuszczać, iż narzędzie składa się z dwóch czynników, odnoszących się do stylów partycypacji kulturalnej, opartych na przedmiotowym lub podmiotowym standardzie funkcjonowania jednostki, jednakże w nierównym stosunku.

Kolejnym krokiem procesu walidacji była analiza trafności. Na jej podstawie określiłam przynależność poszczególnych twierdzeń do wyodrębnionych podskal. Na bazie uzyskanych statystyk dokonałam analizy jakościowej, opisującej wspólny element – wymiar stojący za określonymi grupami połączonych ze sobą twierdzeń.

W tym celu przeprowadziłam rotację czynników, która jest stosowana w przypadku kiedy kwestionariusz posiada więcej niż tylko jeden wymiar. Wówczas zastosowana procedura powoduje maksymalizację dopasowania poszczególnych twierdzeń do wyodrębnionych czynników (Hornowska, 2007, s. 147).

Po dokonaniu sortowania według wartości ładunków czynnikowych okazało się, iż numery twierdzeń odnoszące się do podmiotowego standar-

du funkcjonowania jednostki skupiły się wokół pierwszego czynnika (podmiotowy styl partycypacji kulturalnej). Natomiast słabo wiązały się z drugim czynnikiem, będącym odpowiednikiem przedmiotowego uczestnictwa w kulturze.

Ostatnim etapem opracowywania wyników badania pilotażowego była analiza rzetelności, w ramach której wykorzystałam metodę Alfa Crunbacha. Jest to miara określająca spójność pozycji wchodzących w skład danej skali, poprzez określenie podobieństwa ich do siebie w ramach danego czynnika, oraz stopnia badania tego samego zjawiska czy też konstrukt teoretycznego (Brzeziński, 1999, s. 475). Statystyka Alfa obliczona dla podskali okazała się zadowalająca i wyniosła 0,93. Na podstawie uzyskanego wyniku uznałam, że skala jest rzetelnym narzędziem pomiarowym i przystąpiłam do badań właściwych.

Badanie właściwe przeprowadziłam na próbie badawczej 400 respondentów, innych niż w badaniu pilotażowym, wersją skali składającej się z 54 pozycji. Posłużyłam się nieprobabilistycznym doborem próby i wykorzystałam technikę doboru kwotowego, która umożliwiała uzyskanie maksymalnego podobieństwa do populacji wyjściowej (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001, s. 199). Jednostką doboru próby był mieszkaniec województwa opolskiego powyżej 26 roku życia. Założyłam, iż w skład próby wejdzie 400 mieszkańców Opolszczyzny, zarówno kobiet, jak i mężczyzn, będących mieszkańcami wszystkich powiatów. Kwoty, czyli liczbę jednostek pochodzących z danego powiatu, uzyskałam na podstawie obliczeń opartych na wynikach Urzędu Statystycznego w Opolu, dotyczących liczby ludności w województwie opolskim. W próbie badawczej znalazło się 207 kobiet oraz 193 mężczyzn. Liczba kobiet przeważała w każdym z powiatów nad odsetkiem mężczyzn. Największy odsetek respondentów legitymizował się stanem cywilnym zamężna, żonaty. Najmniejszą grupę osób, objętych badaniem utworzyły jednostki, będące wdowami lub wdowcami. Ponadto ponad połowa respondentów znajdowała się w okresie wczesnej dorosłości. Z kolei najmniejszy odsetek osób objętych badaniem utworzyli respondenci powyżej 59 roku życia. Najwięcej osób w próbie badawczej posiadało wyższe, a następnie średnie oraz zawodowe wykształcenie. Najmniej liczebną grupę utworzyli respondenci z podstawowym wykształceniem.

Otrzymany skład próby badawczej, z uwzględnieniem powiatu zamieszkiwanego przez osoby biorące udział w badaniu, jest odzwierciedleniem zbudowanych kwot dla poszczególnych powiatów. I tak też w populacji objętej badaniem znalazło się najwięcej jednostek będących mieszkańcami powiatów: nyskiego, a następnie opolskiego oraz miasta Opola na prawach

powiatu. Ponad 10% ogółu osób objętych badaniem utworzyli respondenci z powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego. W próbie badawczej najmniej licznymi grupami okazali się mieszkańcy powiatów: namysłowskiego oraz głubczyckiego, którzy nie przekroczyli 5% wszystkich respondentów.

Uzyskany materiał badawczy ponownie opracowałam w programie SPSS sprawdzając analizę czynnikową, trafność wewnętrzną oraz zewnętrzną, a także rzetelność skali. Statystyka rzetelności Alfa Cronbacha uzyskała wysokie wartości i wyniosła dla stylu partycypacji podmiotowego 0,95, a dla stylu partycypacji przedmiotowego 0,88.

W toku dalszych analiz posłużyłam się testem nieparametrycznym Wilcoxon dla dwóch prób zależnych z odpowiadającą mu statystyką Z. Test ten umożliwia dokonanie interpretacji wyników średnich rang oraz wartości statystyki W Wilcoxon lub też odpowiadającej jej statystyki Z (Francuz, Mackiewicz, 2005, s. 440). Efekty powyższych analiz prezentuje tabela numer 1.

Tabela 1. Charakterystyki psychometryczne stylów partycypacji kulturalnej

Styl partycypacji kulturalnej	N	Średnia rang	Suma rang	Średnia	Odchylenie standardowe	Z	Istotność dwustronna
Podmiotowy	400	217,72 rangi ujemne	72718,50	3,60	0,54	-14,37	0,00
Przedmiotowy	400	104,41 rangi dodatnie	6682,50	2,50	0,62		

Źródło: badania własne.

Na podstawie analizy wyników badań możemy stwierdzić, iż styl partycypacji podmiotowy częściej występuje u respondentów niż przedmiotowy. Wynika to z faktu, iż rangi ujemne uzyskały wyższe wartości średniej ($M=72718,50$) niż rangi dodatnie ($M=6682,50$). Uwzględnione w skonstruowanym narzędziu kryterium podmiotowości i przedmiotowości jest czynnikiem w sposób istotny statystycznie różnicującym uczestnictwo respondentów w odbiorze kultury ($Z = -14,378$ $p < 0,05$).

Wyniki badań zawarte w tabeli dowodzą, iż w grupie badawczej dominuje podmiotowy styl partycypacji. Otrzymana średnia wskazań wśród re-

spodentów urzeczywistniających przedmiotowy styl partycypacji posiada znacznie mniejszą wartość. Zatem styl partycypacji deklarowany przez osoby objęte badaniem w przeważającej większości posiada wskaźniki podmiotowego standardu funkcjonowania jednostki.

W celu zweryfikowania trafności wewnętrznej skali stylów partycypacji kulturalnej przeanalizowałam korelacje pomiędzy poszczególnymi wymiarami skali, wykorzystując współczynnik korelacji *r*-Pearsona. Pozwala on na określenie miary związku liniowego między dwiema zmiennymi mierzonymi na skali ilościowej. Można go rozpatrywać z punktu widzenia dwóch wymiarów: siły związku i kierunku. Pierwszy parametr mówi o stopniu istniejącej współzmienności i może przyjmować wartości od -1 (dla korelacji ujemnej) do 1 (dla dodatniej) (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 96).

Natomiast kierunek określa ułożenie wartości jednej zmiennej względem wartości drugiej. W związku z czym literatura przedmiotu wyróżnia korelacje: dodatnią, ujemną oraz równą 0. Im bliżej wartości 1 lub -1, tym silniejsza zależność. Z reguły korelacje poniżej 0,3 i powyżej -0,3 są traktowane jako bardzo słabe korelacje, na podstawie których nie można mówić o związku liniowym (Bedyńska, Brzezicka, 2007, s. 97). Uzyskane wyniki korelacji pomiędzy rozpatrywanymi stylami przedstawiłam w tabeli numer 2.

Tabela 2. Korelacje pomiędzy stylami partycypacji kulturalnej

Style partycypacji kulturalnej	N	Korelacja Pearsona	Istotność dwustronna
Podmiotowy Przedmiotowy	400	-0,79	0,00

Źródło: badania własne.

Obliczony współczynnik korelacji *r*-Pearsona pomiędzy dwiema analizowanymi zmiennymi wyniósł $r = -0,79$ i okazał się istotny statystycznie. Istnieje silny ujemny związek pomiędzy obiema zmiennymi. Wysokim wartościom jednej zmiennej towarzyszą niskie wartości drugiej. Uzyskany układ wyników oznacza, iż wzrostowi częstotliwości występowania wskaźników podmiotowego stylu partycypacji kulturalnej, towarzyszy spadek wskaźników przedmiotowego stylu. Powyższe dane potwierdzają dychotomiczną budowę narzędzia oraz trafność wewnętrzną opisywanej skali.

Kolejnym etapem analiz było zweryfikowanie trafności zewnętrznej skali. W związku z faktem braku narzędzia diagnozującego styl partycypacji kulturalnej, trafność zewnętrzną zweryfikowałam na podstawie związków z wynikiem w skali, mierzącej konstrukt odnoszący się do poziomu podmiotowości jednostki. W tym celu wykorzystywałam Kwestionariusz Poczucia Jakości Życia (autorstwa Marii Straś-Romanowskiej, Anny Oleszkiewicz, Tomasza Frąckowiaka), diagnozujący między innymi podmiotowy wymiar jakości życia respondentów (Frąckowiak, 2004, s. 137).

W podmiotowej sferze jakości życia elementy strukturalne wyrażają się w samowiedzy, samozrozumieniu oraz poziomie tożsamości jednostki, poprzez które zaspokaja ona swoje potrzeby związane z wolnością, autentycznością oraz samorealizacją. Celem regulacyjnym omawianego wymiaru jest przystosowanie podmiotowe (Straś-Romanowska, 1992, s. 46–47).

Uzyskane wyniki badań skorelowałam z poszczególnymi stylami partycypacji kulturalnej, co szczegółowo przedstawia tabela numer 3.

Tabela 3. Związek podmiotowego wymiaru jakości życia ze stylami partycypacji kulturalnej

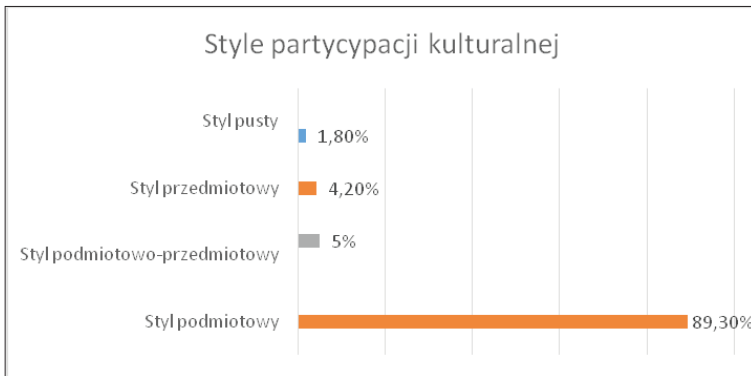
Style partycypacji kulturalnej	Podmiotowy wymiar jakości życia	
	Korelacja Pearsona	Istotność dwustronna
Podmiotowy	0,45	0,00
Przedmiotowy	-0,38	0,00

Źródło: badania własne.

Analiza zestawionych danych wykazała, iż wszystkie wykryte zależności między zmiennymi są istotne statystycznie. Okazało się, iż podmiotowy styl partycypacji kulturalnej dodatnio koreluje z podmiotowym wymiarem jakości życia. Natomiast odwrotna, bo ujemna siła związku wystąpiła pomiędzy: stylem partycypacji opartym na przedmiotowym standardzie funkcjonowania jednostki, a uwzględnionym w badaniach wymiarem jakości życia respondentów. Oznacza to, iż respondenci, którzy odznaczają się bierną postawą odbiorczą wobec form poszczególnych układów kultury, rzadziej osiągają też wysoki wskaźnik przystosowania podmiotowego. Uzyskany wynik w przypadku podmiotowego stylu partycypacji potwierdza trafność zewnętrzną narzędzia.

W dalszym ciągu analiz uwzględniłam głębokość odbioru aktu kulturalnego, opartego na czynnościach i procesach, charakteryzujących podmiotowy i przedmiotowy standard funkcjonowania jednostki. Uzyskaną typologię stylów partycypacji w kulturze szczegółowo przedstawia wykres numer 2.

Wykres 2. Style partycypacji kulturalnej dorosłych mieszkańców województwa opolskiego

Źródło: badania własne.

Na podstawie zestawionych na wykresie danych możemy stwierdzić, iż respondenci charakteryzują się czterema stylami partycypacji kulturalnej. Okazało się, iż wśród badanych oprócz stylów podmiotowego i przedmiotowego, występują style podmiotowo-przedmiotowe oraz puste.

Z badań wynika, iż najwięcej respondentów, bo blisko 90%, urzeczywistnia styl zakładający czynne współuczestnictwo jednostki z daną formą kultury. Stylem mieszanym, zawierającym w sobie zarówno elementy fizycznej recepcji, jak i psychicznej percepcji, charakteryzuje się zaledwie 5% osób objętych badaniem.

Partycypacja oparta na przedmiotowym standardzie odbioru kultury została odnotowana u nieco mniejszego odsetka respondentów; wyniósł on 4,2%. W najmniejszym stopniu w próbie badawczej jest urzeczywistniany styl pusty, w którym nie występują elementy charakterystyczne dla podmiotowego i przedmiotowego stylu partycypacji.

W dalszym ciągu postępowania badawczego dążyłam do określenia związków pomiędzy zdiagnozowanymi stylami partycypacji kulturalnej a preferencjami w obszarze aktywności kulturalnej respondentów. W tym

celu do analiz statystycznych materiału badawczego ponownie wykorzystałam współczynnik korelacji r-Pearsona.

Uzyskane wyniki obrazujące współwystępowanie dwóch zmiennych: preferencji kulturalnych oraz stylu partycypacji kulturalnej przedstawia tabela numer 4.

Tabela 4. Współwystępowanie preferencji kulturalnych oraz stylów partycypacji kulturalnej

Układy kultury	Style partycypacji			
	Podmiotowy		Przedmiotowy	
	Korelacja Pearsona	Istotność Dwustronna	Korelacja Pearsona	Istotność Dwustronna
TV	-0,05	0,54	0,40	0,66
Radio	0,15	0,10	-0,10	0,26
Muzyka	0,19	0,33	-0,33	0,00
Internet	0,39	0,00	-0,44	0,00
Gazety	0,27	0,00	-0,25	0,01
Książki	0,19	0,39	-0,25	0,00
Układ zamiejscowy	0,32	0,73	0,29	0,75
Układ instytucjonalny	0,13	0,14	-0,67	0,47
Układ pierwotny	0,75	0,42	0,04	0,66

Źródło: badania własne.

Analiza zestawionych zależności wykazała, iż wraz ze wzrostem aktywności kulturalnej opartej na podmiotowym standardzie funkcjonowania jednostki, wzrasta częstotliwość korzystania ze wszystkich form występujących w poszczególnych układach kultury, za wyjątkiem oglądania TV. Oznacza to, że wśród respondentów częściej oglądających telewizję występuje spadek natężenia czynności poznawczo-emocjonalnych charakterystycznych dla podmiotowego stylu partycypacji kulturalnej. Częstsze korzystanie z tego medium występuje u respondentów urzeczywistniających styl aktywności kulturalnej oparty na przedmiotowym standardzie funkcjonowania jednostki. Pozostałe formy w rozpatrywanych układach kultury łączą się ze wzrostem podmiotowego ich odbioru.

W przypadku podmiotowego stylu partycypacji kulturalnej związki istotne statystycznie wystąpiły pomiędzy nim a następującymi formami: korzystaniem z Internetu, czytelnictwem gazet oraz książek. Wraz ze spad-

kiem częstotliwości korzystania z tych form wzrasta poziom przedmiotowości w stylu partycypacji kulturalnej respondentów. Ponadto najsilniejszy związek oparty na ujemnym wskaźniku korelacji wystąpił pomiędzy omawianym stylem aktywności kulturalnej a korzystaniem z instytucyjnego układu kultury. Oznacza to, że wzrostowi częstotliwości korzystania z instytucji takich jak: teatr, opera operetka towarzyszy spadek przedmiotowego uczestnictwa w kulturze.

Dodatkowo analizując uzyskane zależności w obrębie przedmiotowego stylu partycypacji kulturalnej, zauważyłam, iż dodatnio koreluje on z zamiejscowym i pierwotnym układem kultury oraz oglądaniem telewizji. W przypadku tych form aktywności kulturalnej, odnotowałam najsilniejszy dodatni związek, co świadczy o tym, iż częstszemu oglądaniu telewizji oraz partycypacji w układach kultury pierwotnym i zamiejscowym towarzyszy wzrost biernej recepcji kultury. Respondenci częściej biorący udział w spotkaniach w małej społeczności lokalnej oraz w wyjazdach krajowych i zagranicznych, jak również oglądający telewizję, tym samym nie wykorzystują czynności poznawczo-emocjonalnych, charakteryzujących podmiotowy standard funkcjonowania jednostki.

Można przypuszczać, iż w tych przypadkach mamy do czynienia z występowaniem biologicznej funkcji aktywności kulturalnej. Polega ona na odbieraniu docierających bodźców z poszczególnych układów kultury bez ich dalszego opracowywania, gdyż czynności poznawcze, takie jak interpretacja i analiza treści, zostają ograniczone do minimum (Jarosz, 2016, s. 111). Powyższe formy aktywności kulturalnej z różnych względów mogą w większym stopniu sprzyjać fizycznemu aspektowi partycypacji, są to jednak tylko przypuszczenia, wymagające dalszego potwierdzenia.

Zakończenie

Podsumowując wyniki badań możemy stwierdzić, iż zaproponowane narzędzie pomiarowe spełniło niezbędne kryteria walidacji, o czym świadczą wskaźniki rzetelności, analizy czynnikowej oraz trafności zewnętrznej i wewnętrznej. Ponadto przeprowadzone analizy statystyczne potwierdziły, iż respondenci posługują się dwoma stylami odbioru kultury korespondującymi z konstruktem teoretycznym Kazimierza Obuchowskiego. Okazało się, że badani, oprócz aktywności opartej na poznawczo-emocjonalnym odbiorze form kulturalnych oraz biernej recepcji pozbawionej czynności poznawczych, charakteryzują się także stylem pustym, w którym nie wystę-

pują wskaźniki ani z podmiotowego, ani też z przedmiotowego standardu funkcjonowania jednostki. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości korzystania znalazł się styl podmiotowo-przedmiotowy, zawierający elementy obu standardów funkcjonowania jednostki, które zostały wyróżnione w konstrukcji.

Dominującym stylem partycypacji kulturalnej w próbie badawczej okazał się styl podmiotowy, a w najmniejszym stopniu urzeczywistniany był styl pusty. Wykazano także, iż częstsze korzystanie ze wszystkich form aktywności w danych układach kultury, za wyjątkiem telewizji, wiąże się ze wzrostem podmiotowości w urzeczywistnianym stylu partycypacji kulturalnej. Z kolei stylowi partycypacji kulturalnej opartemu na przedmiotowym standardzie funkcjonowania jednostki towarzyszy wzrost częstotliwości oglądania telewizji oraz uczestnictwo w zamiejscowym oraz pierwotnym układzie kultury.

Skonstruowanie i proces walidacji narzędzia pomiarowego diagnozującego style partycypacji kulturalnej umożliwiło wykrycie nowych czynników w polu kulturalnym jednostki. Podmiotowy styl partycypacji kulturalnej, opierając się na refleksyjnej postawie odbiorców, jest propozycją swoistego remedium wobec niepokojących zjawisk ponowoczesnej kultury. Może on mieć istotne znaczenie dla edukacji kulturalnej człowieka dorosłego rozumianej jako „ (...) sposób ratunku człowieka z chaosu życia, z zewnętrznej i wewnętrznej niewoli, droga wiodącą ku temu, by jego egzystencja stała się prawdziwie ludzka w świecie urządzonym po ludzku” (Horbowski, 2004, s. 9).

Należy przy tym zaznaczyć, iż zaprezentowany proces walidacji nie jest pełny i wymaga wykonania weryfikacji mocy dyskryminacyjnej pozycji oraz normalizacji wyników surowych. Powyższe działania wzmocnią możliwości używania narzędzia poprzez wstawianie jego wyników do analiz na poziomie interwałowym.

Otrzymane wyniki badań stanowią zachętę do kształtowania u jednostek podmiotowego stylu partycypacji kulturalnej, który może zapewnić semiotyczną władzę nad odbieranymi przekazami z danych układów kultury, gdyż jak stwierdza Umberto Eco „(...) każde zjawisko kultury jest znakiem domagającym się odpowiedniej interpretacji” (Eco, 1996, s. 6). Jednocześnie stanowią inspirację do rozwijania działalności badawczej w tym zakresie poprzez pogłębienie procesu walidacji, a następnie standaryzację zaprezentowanego autorskiego narzędzia pomiarowego.

Bibliografia

- American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education, (2007), *Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*, tłum. E. Hornowska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Bedyńska S., Brzezicka A., (2007), *Statystyczny drogowskaz. Praktyczny poradnik analizy danych w naukach społecznych na przykładach z psychologii*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa.
- Brzeziński J., (1999), *Metodologia badań psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Dziubińska-Michalewicz M., Kojder A., (2003), *Uczestnictwo w kulturze mieszkańców Polski. Raport nr 215, Kancelaria Sejmu: Biuro Studiów i Ekspertyz (raport o stanie i różnicowaniach kultury miejskiej w Polsce)*.
- Eco U., (1996), *Semiologia życia codziennego*, przeł. J. Ugniewska, P. Salwa, Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, Warszawa.
- Francuz P., Mackiewicz R., (2005), *Liczy nie wiedzą, skąd pochodzą*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., (2001), *Metody badawcze w naukach społecznych*, tłum. E. Hornowska, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań.
- Frąckowiak T. (2004), *Kwestionariusz Poczucia Jakości Życia autorstwa Marii Straś-Romanowskiej, Anny Oleszkiewicz, Tomasza Frąckowiaka*, (niepublikowana praca magisterska, Uniwersytet Wrocławski), Wrocław.
- Golka M., (2007), *Socjologia kultury*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Hejnicka-Bezwińska T., (2008), *Pedagogika ogólna*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Horbowski A., (2004), *Kultura w edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Hornowska E., (2005), *Testy psychologiczne. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Jankowski D., (1998), *Kultura. Uczestnictwo w kulturze*, [w:] *Encyklopedia psychologii*, W. Szewczuk (red.), Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa.
- Jankowski D., (2009), *Pedagogika kultury: studia i koncepcje*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Jarosz K., (2016), *Znaczenie aktywności kulturalnej dla jakości życia człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Obuchowski K., (2008), *Od przedmiotu do podmiotu*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Słowińska S., (2016), *Edukacja kulturalna dorosłych w teorii i badaniach empirycznych w Polsce po 1989 roku – wybrane aspekty*, „Rocznik Andragogiczny”.
- Szyling G., *Koncepcja walidacji efektów uczenia się: obszary pedagogicznych redukcji ich (nie)zamierzonych efektów*, „Rocznik Andragogiczny”.

Straś-Romanowska M., (1992), *Los człowieka jako problem psychologiczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

Tyszka A., (1971), *Uczestnictwo w kulturze. O różnorodności stylów życia*, Państwowe Wydawnictwo Akademickie, Warszawa.